

Симоненко Л.О., учений секретар Комітету наукової термінології НАНУ, кандидат філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду НАНУ

РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ФАХОВОЇ МОВИ

Мова - душа народу, той організм, у якому легко простежується система цінностей народу, життєві настанови та поведінкові стереотипи, знання про світ, національні особливості й емоціонально-експресивна специфіка.

Мова є чинником правоутворення та законотворення, ці два процеси безпосередньо пов'язані з умовами існування його носіїв. Мова правової нормотворчості - це система термінів та інших засобів мовної комунікації, що використовується при формуванні текстів нормативно-правових актів. У цьому процесі велику роль відіграють галузеві словники, які допомагають людині вдосконалювати знання мови, а разом з тим підносити її загальну культуру та культуру володіння словом. Рівень розвитку мови, в тім числі й фахової, залежить від наявності в культурі певного народу корпусу словників різного типу і призначення. Термінологічний словник - це багатогранна праця, основною функцією якої є відбиття поняттєво-термінологічного апарату різних галузей знання. Він є своєрідним пропагандистом уніфікованої і кодифікованої термінології вихідної мови і залучених до нього мов та довгочасною пам'яттю суспільства.

Термінологічні словники виконують три функції: навчальну, довідкову і систематизувальну.

Юридична термінологія належить до найдавніших терміносистем, виникнення і розвиток якої пов'язаний з розвитком суспільства та його політично-правових норм. Документи, в яких регламентується поведінка членів суспільства, з'явилися разом зі становленням та розвитком держави. Засобом вираження понять, що виникають у правовій сфері життя суспільства й обслуговують її потреби, є мова. Однією з основних вимог, що висуваються до юридичної мови, є однозначність, точність і визначеність формулювань виразів і окремих термінів.

Особлива роль у цьому процесі належить термінології, яка робить законодавство компактнішим, позбавляючи його від просторових описів.

Термінологія є частиною нашої національної культури, історичною пам'яттю наукової думки. Українська термінографія має майже двохсотлітню історію. Першим юридичним словником був «Німецько-український юридично-політичний словник» на допомогу перекладачам урядових документів із німецької на українську мову, який вийшов у 1852 році у Відні за сприяння уряду Австрії, за постановою якого була організована спеціальна комісія під керівництвом П. Шафарика. У створенні Словника взяли участь відомі діячі слов'янських культур: Вук Кароджич, Ян Коллар та ін., від Західної України - Яків Головацький, Гр. Шашкевич, Юлій Вислобоцький. У 1883 році НТШ видає «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних» К. Левицького, в якому була зафіксована значно оновлена юридична термінологія, основою творення якої стає жива українська мова.

За неповними підрахунками автора в Україні від 1852 року видано понад 1500 словників різного типу і призначення, з-поміж яких понад 60 словників з галузі права. Великим досягненням правників є видання «Юридичної енциклопедії» в 6-ти томах.

Найпоширенішим типом є перекладні словники, покликані допомогти користувачеві відшукати потрібний еквівалент при перекладі з мови оригіналу на іншу мову. З другої половини ХХ ст. з'являється новий тип словника - тлумачно-перекладний, що передбачає розв'язання цілої низки питань, найпоширенішими серед них є тримовні словники.

Запровадження викладання у вищих навчальних закладах усіх дисциплін українською мовою актуалізувало створення галузевих навчальних словників та посібників з різних галузей знання.

Термінологічні словники розглядають у двох аспектах: як складник науки про мову і як елемент довідкової літератури, оскільки в них нагромаджений людством досвід, знання про навколишній світ.

Їхнє видання залишається назавжди насущною потребою нашої освіти, науки, адже кожен словник розкриває динаміку розвитку різних терміносистем та української наукової термінології в цілому.